

Ճ Ա Շ Ա Կ

ՌԱՍԿԵՂԱԿԵՆ ԳՊՐՈՒԹԵԱՆ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Յ Լ Ե Ջ Ո Ւ Ի (1)

Յօրինական զոր տողեցաք ի վերոյ ի Բուզանդայ մանա-
ւանդ, որպէս և ի բովանդակ գիրսն նորա չիք ինչ խորթ և
օտարոտի ի լեզուէ անտի վիպասանացն և թարգմանչաց :
Կալեալ զնա տիալ և օրինակ հնոյ ժողովրդական Հայ լեզ-
ուին, որպէս է իսկ առանց երկբայութեան ըստ մեզ, խտիր
նորա ի մատենադրական լեզուէ անտի վիպասանաց և թարգ-
մանչաց՝ է արդարեւ զգալի, այլ այս ի կարգին եւեթ է և
յասացուածսն : « Յայժմ ես քեզ առիւծ էի, այլ այժմ աղ-
ուէս . բայց մինչ ես լճասակն էի, ես սկայ էի . մի ոտնս ի
միոյ լերին կայր, և միւս ոտնս իմ ի միոյ լերին կայր : »
« Ես, եթէ գայ ինձ ի ձեռն երբեք այր թագաւոր, ես ոչ
սպանանեմ զայր թագաւոր որ գամ մի թագ ունի : » « Քա-
րինք բազումք ի վերայ կայսերն և ձեր ի բերելդ . քարինք և
մեր շատ կան ի թափել զատամուկն նորա ի տալն, և ձեր ի
բերելդ . զմեր վատթարութիւնս յո՞ տարայց . այդմ երախ-
տեաց ես դարձուցանեմ : » Ահա պարզ և անպաճոյճ կարգ
որ զւամիկ լեզուի զգոյն և զհոս հարկանէ : Միթէ քան
զՄուշեղ ալ լազգ խօսիցի սլարզն ռամիկ լեզուաւ զօրավար
երկիւղած որում նուիրական իցէ անձն թագաւորի, և կամ
քան զԱրշակ՝ այր թագաւոր զայրացեալ ընդ թշնամանս իւ-
րոյ իշխանութեանն : « Զմեր վատթարութիւնս յո՞ Դարայց : »
« Մուշեղ Կեղ Դահուս սպասէ : » « Երբն նմա Դահուս զի հատցէ և
կերիցէ : » « Իմ յայր թագաւոր ոչ ձգեալ ձեռն որ թագ
ունի, և ոչ ձգեմ, և փ այլ յիշել ւնի : » « Մինչև զքան նորա

(1) Տես զԹիւ ԺԱ.

«բարա», և խրատ նորա էկայ առ մեզ:» Ահա ասացուածք բարեքիւ իմն և ամիւրի, որովք թուի թէ էր մեծատուն հին ժողովրդական լեզուն Հայոց: Այս լեզու տայ ապաքէն զգալ թէ ոչ այնչափ մատենագիր է որ գրէն ընդ խրատու արուեստին դարձութեան, որչափ ի ժողովրդենէ ոմն որ խօսի հանճարեղ աղատութեամբ ընտանի բարբառոյն, ոչ առանց բանիբուն ճարտարխօսութեան: Յիրաւի է ապա ասել թէ քան զլեզուն թարգմանչաց չէր պակաս սքանչելի և աննման այնր դարու ժողովրդեան լեզու, իբրև արդարև երկուորեակք նոյնք և նմանք, անձամբ միայն այլք, ծնեալք ի նմին արգանդէ որ է հանճար մերոց սքանչելի նախնեաց: Անհարթութիւնք ինչ և աղատութիւն ի կանոնաց դարձութեան, որպէս և ստէպն դառնալ և կրկնել զնոյն և զմիւրան և այլ եւս նոյնպիսիք որ պատահին առ Բուզանդայ՝ ոչ եթէ առ տգիտութեան ինչ թարգմանչին կամ յօրինչին են, այլ ի միամիտն պարզութենէ և յինքնօրէն համարձակութենէ ճոխութեան ժողովրդական լեզուին, որ էրն տակաւին կենդանի և իրադէտ անձին: Անտես արարեալ ոմանց զայս չքնաղ սեպհականութիւն Բուզանդայ, իբրև օրինակ այսպիսոյ ժողովրդական լեզուի, կարան զնմանէ դոյզն կարծիս, որպէս թէ մատենագիրն այնր անգիւտ գործոյ, ո ոք և էր, անուսումն ոմն էր և առանց դարձութեան: Այսպէս Փարպեցին թուի իմն խոտել զԲուզանդ, մինչև չհամարել զայն գործ առն բնակելոյ յայնպիսում հռչակաւոր քաղաքի որպիսի Բիւզանդիոնն էր (համարեալ բիւզանդացի զՓաւստոս, որպէս թէ «բուզանդարանն» անուն որ կայ ի գլուխ մատենին՝ նշանակիցէ բիւզանդացի): Արդարև մեղադրութիւն Փարպեցւոյն թուի հայել ոչ այնչափ ի լեզուն որչափ ի պատմագրութիւնն. այլ մատեանն Բուզանդայ, եւ ըստ լեզուին եւ ըստ պատմութեանն, տասնպատիկ առաւել է քան զգիրս Փարպեցւոյն, թէպէտ և սա եւս, ըստ ժամանակակից պատմութեանն գոնեայ, չիցէ ամենեւին առանց մեծի պատանութեան: Արդարև լեզուն թարգմանչաց, որպէս ունիմք ի թարգմանութիւնս Գրոց և Նիկեդեցւոյ հարց, Ոսկերեանի, Կիւրդի, Բարսղի, Նիքիւմայ, այլովքն հանդերձ, որպէս և

եղնկայն և Աղաթանգեղոսին և Վորեան , ոչ այլով իւրիք որոշի ի Բուզանդայն , եթէ ոչ առաւել իմն ճիշդ պահպանութեամբ կանոնաց արուեստին դպրութեան և համեստ չափով առատութեան բանից . հիմն , եւ ի նոսա եւ ի ամա , է համակ նոյն : Բազում ինչ կայր մեզ արդարեւ ասել զայսմանէ , որպէս և զառանձինն ինչ իրաց և զսեպհականութենէ միոյ միոյ ի գրոց ոսկեղէն դարուն , զբարեբարն ազդեցութենէ նոցա համօրէն ի վերայ տոհմային լեզուին , և զայլոց եւս կարեւորաց , այլ զանց իմն առնել զայսու ամենայնիւ կարեւոր թուեցաւ մեզ , զի մի աւելի ինչ յերկարեցուք զպատմութիւնս որ արդէն իսկ քան զչափն յերկարեցաւ՝ հայեցեալ ի փոքր հասակ Հանդիսիս : Իսկ զյաջորդ ժամանակէն չորեքտասան դարուց , զոր յիրաւի իցէ կոչել խոնարհագոյն կամ անկման դար հայերէն՝ դպրութեան , ասացուք միայն համառօտիւ : Յետ իբր երեսուն կամ թէ աւելի քառասուն ամաց մահուանն Սահակայ և Մեսրոպայ , թերեւս և առ կենդանութեամբ իսկ ոմանց յաշակերտաց , գործակցաց նոցա , բանայր յանկարծ առաջի լեզուին զառիւկայր իմն ընդ որ գնաց և գլորեցաւ լեզուն փոփոխութենէ ի փոփոխութիւն , և եթէ երբեմն թուեցաւ իմն սթափել և դառնալ յետս , որպէս եղեն իսկ առ Վկայասիրիւ , եղեւ նմանութեամբ միայն ազնուագոյն ժամանակի լեզուին :

Աւելորդ է կալ և ցուցանել մանր զամբաւ խտիրն որ կայ ի մէջ լեզուին այսց երկուց ժամանակաց , իւրաքանչիւրն զատուցեալ իւրով առանձինն իւրիք . իրք են այս և ոչ կարծիք . այլ թէ յորում յերկուց աստի գտանիցի Հայերէնն , խնդիր այս է , թէպէտ և ոչ առանց լուծանեւոյ ըստ մեզ , և զիւրին է տեսանել յազդեցութենէն զոր մին կամ միւսն գործեն ի վերայ լեզուին և մատենագրութեան առ հասարակ : Դժուարութիւնք հարթին , գործ է գտանել զգետնին : Այլ թողեալ զայս որ բանասիրական երեսք են խնդրոյն , եկեացուք , մեք որ անկեալ զլեզուն զիտեմք , ի պատմականն : Զի՞նչ արդեօք էին պատճառք այնպէս արագն և յանկարծ անկանեւոյ Հայ լեզուին , մանաւանդ մատենագրութեան , զի չթուի թէ անկումն նորա եղև այնպէս արագ և յանկարծ

որպէս սորայն , և ոչ ի նմին պատճառէ : Առ համառօտութեան առ այժմ այսչափ ինչ միայն ասել չատ և բաւական լիցի , թէ գլխաւորն պատճառ անկման Հայ լեզուին և մասնաազրութեան եղև այն որ և հռոմէականին անկման եղև պատճառք առ Մարկոսիւ Աւրեղիոսիւ (Բրնան. Մարկ. Աւրեղ. էջ 46) : Յայն պատճառ յաւելան հուպ ընդ հուպ և այլք որ հանդերձ մասնաազրութեամբն և լեզուին եւս ետուն վատթարել , որպէս խուժեւն օտար աղբեցութեան ի մայր երկիրն , վտարանդութիւն , տաքնապք ազգի աղգիք որ ետուն մոռանալ զամենայն բաց ի կարեւորագունէն , ի պահպանութենէ կենաց :

Ա. Մ. Գ.

Գ Ի Տ Ն Ա Կ Ա Ն

ԵՐԿՆԱԻՈՐ ԿԱՐՄՐՈՒԹԻՒՆՔ

ԶՆՆԵԱԼՔ Ի ՎԵՐՋ ԿՈՅՍ ԱՄԻՆ 1883 (*)

Համարեսցուք եթէ , յեւս կոյս ամին վերջնոյ , զերկրագունդ մեր ողջոյն շուրջ պատէր խաւ իմն անօսր յոյժ , որ կազմէր ի հաստատուն կամ ի լոյծ մասնկանց , և որոյ առանձինն հանգամանք էին ի գոյն կարմիր փոխել զճառագայթս Արեգական արձակեալս ի վերայ Նրկրի : — Յո՞ր վայր բարձրութեան տարածանէր խաւն այն ցոլացուցիչ , և զի՛նչ խտութիւն էր նորա : Ոչ սակաւք յերեւելի զննչաց արկեալ ի քնին զերեւոյթն երկնաւոր՝ բերէին ի մէջ չափս ինչ անկեանց , և զտարածս խաւոյն այնորիկ հաշուէին հասանել մինչև ի 40-50 հազարամէդր բարձրութիւն , որ արդարև դոյզն ինչ էր . զի մին ի չափուց անտի զորս ինձէն խսկ առնուլ մարթացայ ի դիտանոցի իմում ի Գոլմար՝ ցուցանէր բարձրութիւն ոչ նուազ քան զ150-200 հազարամէդր , որ անցանէ զանցանէ զհամատարած օդով . տարածք լուսեղէն խաւոյն որ զերկրաւ պատէր՝ սփռեալ շուրջ ձգէին ի վեր քան զ40,000 հազար մէդր բարձրութիւն , ցոր վայր հազիւ

(*) Տես զթիւ ԺԱ.

թէ հասանել կարիցեն յետին մասունք օդոյ . նա՛ վերին սիւիւռք խաւոյն շողային ի բարձրութեան անդ (150-200 հազարամէդր) ուր չիք տեսանել նշմարանս ինչ օդոյ , այլ դատարկութիւն ամենեւին , միջոց համատարած թափուր ի նիւթոց կշռելեաց :

Արդ , քանզի ցայն վայր բարձրութեան հասանէին շողք կարմրութեանն և յամենայն կողմանց շուրջ զՆրկրաւ պատէին , չմարթի համարել զերեւոյթն զայն ի հրաբուխ լեռնէ իմեքէ , որպէս ի Գրաքաթօայէ . զի չէ մարթ փոշեաց հրաբուխ լերին , որչափ և սաստկագոյն բղամունքն իցեն , զենաւ կողմամբք Նրկրի պատել և ի չորից ծագաց նորին լինել երեւելի :

Այլ զիւրք հնար իցէ մեզ մխել ի մեկնութիւն չքնաղ երեւութին :

Նախ արկցուք ի քնին գկարծիս գիտնոցն որ համարէին անցանել զՆրկիր մեր ընդ ամալ մի փոշեղէն տիեզերական , որպէս այն թէ մասնիւնք ամալոյն կարմրացուցանէին պարեգակնային ճառագայթս՝ յետ աստեղն ի մուտս ղօղելոյ և յառաջ քան զծագել նորա : Այլ եթէ սակաւիկ ինչ միտ իրացն դնիցէ ոք , վաղվաղակի գայ ի հաւան՝ եթէ այնմ կարծեաց չմարթի լինել ստոյգ . քանզի եթէ էր ստոյգ զի յառուրս անդ անցանէր Նրկիր ընդ մեծատարած ամալ մի փոշեղէն , որպէս ասենն , որոյ բնութիւն իմն էր ի գոյն կարմրութեան երեւեցուցանել զճառագայթս Արեգական , ի բնութենէ իսկ իրացն տեսանել էր մեզ յայնժամ զլուսաւորութիւնն կարմիր ոչ միայն յետ ի մուտս լինելոյ աստեղն տուընջեան , այլ և զգիշերն ողջոյն բովանդակ . զոր օրինակ , զհասարակ գիշերաւ երեւէր մեզ հորիզոն շուրջանակի կարմրացեալ , որպէս գօտի մի հրեղէն մինչև ցդագայթնակէտ անդր ամբարձեալ յերկինս և ըստ ամբառնալն նուազեալ տակաւ ի լուսոյն սաստկութենէ . այլ չեղև դէպ երկրաւորացս այսպիսի ինչ տեսանել երբեք : Ապա չմարթի իւրք լինել ի կարծիս այնոցիկ որ պատճառս երեւութին ամալ մի դնէին փոշեղէն տիեզերական , ընդ որ ասէին թէ անցանիցէ Նրկիր ամիսս երկուս :

Այլ եթէ չիցեն կամք կալ ի բաց ի կարծեաց տիեզերական ամալոյն , վասն որոյ անդեալն են , պարտ է գէթ ի չա-

փուռ ունեւ զկարծիս փոշեղինին . մարթիցի թերեւս ասել զի հանդիպեցաւ Երկիր ամպոյ իմիք կարի փոքու զոր ի սուրալն իւրում առ ընդ իւր զօրութեամբ ձգման : Այս կարծ գրեացուք թէ չիցէ ամենեւին առանց հաւանութեան . այլ և վասն այդորիկ յիրաւի է մեզ ակն ունեւ պատասխանւոյ հարցուածոյս՝ եթէ զիմօք մարթէր փոշեաց ամպոյն կախեալ կալ ընդ երկար , ոչ ի մէջ համատարած օդոյս , այլ ի միջոցի դատարկութեան . (զի , որպէս վերագոյնն ասէի , բարձրութիւն կարմրութեանն ի վեր էր յոյժ տարածիւք քան զհամատարածն ըստ ճշգրիտ հաշուոյ :

Նկեսցուք այժմ ի քնին կարծեաց այնոցիկ որ զՔրաքաթօայ , զլեառնն հրաբուխ ահագին , պատճառս զնեն զարմանալի երեւութին :

Բազումք յօշերեւութախօսից և ի փիւսկեանց , որպէս ասացի , ի կարծիս անդր միտէին , զՔրաքաթօայ համարել պատճառ երկնաւոր կարմրութեանց ամին վերջնոյ , իրիւ այն թէ ճշմարիտ էր ասել . Զի չիք մեկնութիւն լաւագոյն և ճշգրիտ քան զոր ածաքն ի մէջ ի հրաբուխն Քրաքաթօայէ , պարտ է ապա զհետ կարծեացդ երթալ , թէ և իոյէ աւաւայ : Այս և այսպիսի բանք չեն Գիտութեան . չէ բաւական ասել « Քրաքաթօայ է » առ ի ցուցանել զգիտնական մեկնութիւն երեւութին : Արդեւ մեծ յառնէ զառաջինն ընդդէմ այդր կարծեաց , և չիք ինչ որ կարիցէ ի բաց բաւնալ զնա : Զի բարձրութիւնն ահագին յորում երեւէին կարմրութիւնք յաւուրս լուսաւորութեանն՝ էր առաւել քան զ300 հազարամէդր , և ցայն վայր բարձրութեան չիք հնար թէ զօրիցեն հասանել տարերք փոշւոյ բլլխեալք ի կոյից հրաշունչ լերին : Նւ այլազգ եւս . զիմօք մարթիցի փոշեաց հրաբուխն Քրաքաթօայի սփռել տարածանել պատել յամենայն կողմանց շուրջ զՆրկրաւ , ընդ ծով համատարած և ընդ ցամաք մեծածիգ երեւել կարմրագոյն , ի բացարձակն արեւելից մինչև ի խորին խորս արեւմտից շողալ լուսաւոր , և ի վերին հիւսիսոյ մինչև ցհարաւ խոնարհագոյն փայլել չքեղն պայծառութեամբ : Փանի՛ անբաւութիւն նիւթոյ հրաբխին , քանի՛ սաստկութիւն արաղութեան բլլխմանց , եթէ և մար-

թէր իսկ , էին պիտոյ առ ի դարձուցանելոյ այսրէն ի գոյն
կարմիր զճառագայթս Սրեգական ի վերայ չորից ծագաց
Նրկրի : Զէ և չէ հնար , և ոչ ուստեք հնարաւոր համարեսցի
Գիտութիւն , եթէ լեառն մի հրարուիս բորբոքիցի երբեք
այնպէս իմն մեծասաստ զօրութեամբ , մինչև լինել բաւական
շուրջ զՆրկրաւ փոշիս յարուցանել , սփռել մոխիր ընդ բնաւ
ամիսս քանի մի : Փոշեաց հրարուիս լերին աշխարհ մի ողջոյն
սկստել թերեւս մարթացի . այլ ոչ զՆրկիր բովանդակ , որ-
պէս եհաս տեսանել մեղ յայնժամ :

Նն և այլ պատճառք բազումք որ տան մեզ ի մոռացօնս
դարձուցանել յիրաւի զԵրկոսին կարծիսն , զամպոյն փուռոյ
և զհրաբխին Քրաքաթօայի , զորս ոչ իւրեք լիցի հնար ունել
ի համարի ստոյգ իրաց :

Զի՞նչ ապա մնայ մեզ ասել և դայլոց բազմասպատիկ կարծ-
եաց որ ելեւել զմիմեամբք առնէին առ ի մեկնել զտեսիլն մեծ-
ասքանչ : — Շատ լիցի ասել զի Գիտութիւն չեղեւ բաւական
զայս նուազ հանել ի վեր զստոյգ պատճառս երեւութին ,
և որ ինչ կարծեօք ասացան կամ ըստ հաշուոյ իմիք հաւա-
նութեան՝ օգնել օգնեցին ի հորդել զչաւիղ ճշմարտան մեկ-
նութեան , այլ ոչ հասին յամբողջ գործոյն . կաց մնաց երե-
ւոյթն առանց ծանօթս ինչ տալոյ արանց Գիտութեան , որք
ոչ կարացին կալ ի վերայ իրաց որ էրն նորասքանչ նորանշան ,
թէպէտ ոչ արտաքոյ օրինաց բնութեան , որ յանդնդախորս
զաղանեաց իւրոց թաքոյց զսկիզբն երկնաւոր երեւութին :

Յ. Գ.

ՀԱՒԱՏԱԼ ՍՆՈՏԵԱՅ (1)

Ե՞ր ինչ որում չհաւատային նախնիք այժմու խորագէտ Նւ-
րոպացւոյն : Հասարակաց իմն էր հաւատալ աշխարհականացն
և եկեղեցականաց միանգամայն՝ թէ այսք բաժանեալ գունդս
ի գունդս կաքաւէին կաքաւս ի դիշերի մինչդեռ լուսնակայ
էր , թէ կախարդք վաճառէին զանձրև և զհողմ , թէ որ մի-
անգամ ի ձեռն կախարդաց կռէր դաշինս ընդ Բելխարայ և

(1) Տես զթիւ ԺԱ.

կնքէր իւրով արեամբ՝ հասանէր ի պատիւ և ի մեծութիւն : Զպապէն Սեղբեսարոսէ Նրկորդէ ասէին թէ շինեաց գլուխ մարդոյ ի պղնձէ , որ գուշակէր որ ինչ պատահելոց էր , և թէ եգիտ նա գանձ կախարդանօք ծածկեալ ընդ լերամբ ի գետնափորս մեծի իրիք պալատան : Մեծագլուխն Բոպէրդ , եպիսկոպոս Լինքունի , արար , ասէին , միւս եւս գլուխ խօսուոն . իսկ զՍլբերդոսէ Մեծէ ասէին շինեալ ողջոյն իսկ մարդ ի պղնձոյ , որ կայր նմա ի հարկի իբրեւ սպասաւոր , և այս ի ժամանակին մինչ Թովմաս Ագուինացի բնակէր ընդ նմա : Այրն պղնձի չտայր , ասեն , չատախօսութեամբն հանգիստ բնակչաց տանն , մինչեւ չժուժալ որոց ի տանն էին , և Թովմայի զայրացեալ առնոյր մուրձ և հարեալ մանրէր զմարդակերպն լեզուանի : Մեծանուն հայրն իսկ որ « սերովբէական վարդապետն » կոչէր յիւրոց ժամանակակցաց՝ չէր , ասեն , անփորձ ի ծածուկ գիտութենէ անտի : Զանճրացեալ յաղմկէ անտի երիւարաց որ անցանէին առ նորա բնակութեամբ , շինեաց , ասեն , ձի մոգական ի պղնձոյ և թաղեաց ի փողոցի անդ առ դրանն , և յօրէ անտի յայնմանէ և ոչ մի գրսստ չիշխեաց անցանել ընդ այն : Զէ պարտ մոռացօնս առնել զգլխոյն պղնձոյ զոր շինեցին , որպէս ասեն , միանձունք երկու , Պագոն և Պունկի , և զորմէ ասեն թէ ցուցանէր հաւաստեալ զժամն որ էր և որ էանց : Թերեւս էր ազգ ինչ ժամացուցի ձուլածոյն :

Անուանի ալքիմիագէտն Պետրոս Տապանոյ ոգիս եօթն ասեն կալաւ արկ ի շիշ ապակեղէն , և եխից զբերան անօթոյն այնպէս արագ , մինչեւ չգտանել ոգւոցն ժամ խոյս տալոյ յապակւոյն : Արծաթն զոր ծախէր՝ յետ ժամու միով դայր միւսանգամ ի քսակ անդր նորա : Իննովկենտիոս Ը. պապ , ի կոնդակին զոր եհան յամին 1184 , խօսի զկախարդաց օրինակ զայս . « Եհաս , » ասէ , « յունկն մեր զի բաղումք յարանց և ի կանանց չերկնչին ունել տուրեւառ ընդ այսս զժողովականս , և կախարդութեամբք իւրեանց գործեն վնաս մարդկան և անասնոց : Առնեն անդաւակ զամուսնացեալս , ածեն մահ ի վերայ նորածին մանկանց և ձագուց անասնոց : Յամաքեցուցանեն զցորեան յարտորայս , զխաղող յայգեստանս , զպտուղս

ի ծառս և զխոտ ի դաշտի : » Ապա գլուխն իսկ Նկեղեցւոյ հաղորդ էր յայնժամ դիւրահաւանութեան ռամկին : Տայր տանջել անխնայ զկանայս ամբաստանեալս կախարդութեամբ : Ի հովիտս Սլպեան լեռանց հարիւրք հարիւրոց ի պառաւանց մատնեցան յայրուհին՝ ամբաստանեալք թէ ուրացեալ զՔրիստոս անպատուեն զխաչն , և թէ ընկեր լեալ այսոց չարաց հռչակեն զչաբաթ դիւին : Այս հալածանք սկսան հրամանաւ քահանայապետաց և տեւեցին մինչեւ մօտ ի մեր ժամանակս ի մոլեղութենէ տգիտաց : ՅԱմբրիկա անգամ եղեն , ասէ Տրեբէր , այսպիսի հալածանք : Լութեր ասէ ուրեք եթէ զպատարագէն կապեցաւ ընդ դիւին երես առ երես , անցուցեալ զբազում գիշերս անքուն և անհանգիստ : Ի միում նուագի մանաւանդ ասէ երեւեալ նմա դիւին ի մթան գիշերոյ , իբրեւ այն ինչ զարթուցեալ էր նորա ի քնոյ : « Դեւն , » ասէ , « գիտէ քաջ կարգել յարդարել զիւր հաւանութիւնսն , և բազում ճարտարութեամբ բերել ի մէջ : Ձայն նորա է ծանր , այլ սուր . չխօսի սլատ ի պատ , և ոչ խնդրէ եւս փախստի . է մանաւանդ զօրաւոր ի յանդիմանութիւնսն և ի պատասխանատուութեան : Ուստի չեն ինչ զարմանք եթէ որք միանգամ կրեն յարձակումն ի նմանէ՝ երբեմն գտանին մեռեալ ի մահիճս իւրեանց : Է յաջողակ ի վերայ հասանել յանկարծ և առնել հեղձամլճուկ : Բազում անգամ յարձակեցաւ այսպէս յիմ վերայ , և խեղդէր զիս այնպէս՝ մինչեւ թուել ինձ լինել մօտ յեկանել ի մարմնոյս : Թուի ինձ թէ կեսնէր և Նգուլամբատիոս մեռան զայս օրինակ : Օրինակ մտանեւոյ դիւին ի պսլքար չէ ինչ անհաճոյ . ետ ընդ ետ սիկիլքն առնու խօսել այնպէս ճոխաբար և պնդով , մինչեւ արագ արագ ի նեղ արկանել զիւր խօսակիցն : » Այսպէս մարդիկ յամենայն կարգէ և յամենայն աստիճանէ էին նշաւակ այսմ ամօթալի պատրանաց : Իբրեւ ազդ եղել Յակոբայ Ա. ոյ , արքայի անգղիացւոյ , թէ կին ոմն Ագնէս Սալբսոն անուն , անուանեալ կախարդ , և այլ ևս կախարդ կանայք Սկոթլանդիք , թուով իբրեւ երկերիւր ընդ նմա , մտեալ ի նքուղ նաւարկելոյ էին ի Նէյթ երթալ յեկեղեցին Նորթ Պէրուիք քաղաքի , ուր դեւն առնէր նոցա կոշունս , ետ ունել զնս և հարցանել տանջա-

նօք : Իբրեւ կարի յերկարէին կտտանքն , թագաւորն ինքնին անձամբ յառաջ մատուցեալ զհարցափորձն՝ իբր այն թէ ի վերայ հասանէր , եթէ երկերիւր կախարդք , որոց գլուխ էր Ագնէս , մկրտեալ և ընկեցեալ ի ջուր կուղ մի սեաւ՝ յարուցին մորիկ ահեղ , մինչեւ արքունի նաւուն սքանչեւեօք պրծել ի նաւաբեկութենէն : Յետ այսր բռնի խոստովանութեան՝ Ագնէս դատաւարտեցաւ յայրումն , և մեռաւ կինն հէք բողոք կալեալ թէ էր անմեղ , և մատուցեալ աղերս առ Փրկիչն ողորմել նմա , մինչ քրիստոնեայք զլանային նմա զիւրեանց դուր : Ի հասանել Յակոբայ ի թագաւորութիւնն , հաւանութեամբ մեծի ժողովոյն որ Պարլամէնտն կոչի՝ հանեալ էր հրովարտակ դատաւարտել ի մահ զամենայն անձն որ ամբաստանիցի իբրեւ կախարդ կամ վհուկ և ի հաղորդութեան ընդ դիւին : Ի ժամանակին յայնմիկ Անգղիա էր մոռք յետնեալ յոյժ : Հրովարտակն զոր յիշեցաք՝ ջնջեցաւ աստ ուրեմն յամին 1736 : Գաղիացոց յառաջ քան զԱնգղիացիս էր անհետ արարեալ յիւրեանց օրինաց զայնպիսի անադորունութիւնս : Յամին 1672, Լուտովիկոս ԺԳ. հաւանութեամբ իւրոց խորհրդականաց արգել հալածել զամբաստանեալն իբրեւ կախարդ :

Որոց միանգամ ընթեռնուն զայսոսիկ՝ չիցէ դժուարին տեսանել թէ քանի՞ յողգողդ և յեղյեղուկ են բազում անգամ զոր անշարժն և անիփոփոխ համարին մարդիկ : Յընթացս այնչափ դարուց չէ մարթ ցուցանել ինչ որում այնպէս սերտիւ հաւատացեալ իցէ դրեթէ համօրէն մարդկան ըստ վաւերական վկայութեան պատմութեան , որպէս այն զորմէ բանքս են : Բայց և այնպէս յիննեւտաներորդ դարու աստ եկաք հասաք յայնպիսի հաւաստիս որ չտան մեզ ամենեւին երկբայել թէ այն ամենայն զորս այնպէս պինդ ունէին մարդիկ մինչեւ ի հաստատութիւն նոցա ածել անթիւ մարդիկ զբոցով , ոչ այլ ինչ էին եթէ ոչ յետին անմատութիւն և պատրանք : (Այս ամենայն ցնորք , » ասէ Տրեբեր , « որ կալեալ ունէին զմիտս հարց մերոց , և յորոց չէին գերծ արք աւագք և դիտունք անգամ , բարէ , եղեն յոչինչ : Չիք այլ եւս կաքաւել դիւաց իրոյս Լուսնի , ոչ եւս գոն մեռելահմայք որ հանիցեն զուրուականս մեռեաց ի գերեզմանաց , կամ որ վաճառիցեն զոգլիս նոցա դիւին ,

և զմուրհակն կնքիցեն արեամբ նոցա , և ոչ խուճապք որ դայ-
ցեն պատուհասել զկախարդն որ խռովեցոյց զնոսա : Ար-
ուեստ գուշակաց , ագարականմայութիւն , հրահմայութիւն ,
ջրահմայութիւն , ձեռնահմայութիւն , իղծք , երաղահանք ,
պատգամք , դիւթութիւն , քաղէութիւն , բնաւն եղև ան-
հետ : Ոչ գոն գորգոնայք , ոչ կիդրայք , ոչ վարդապայն
քաղք , ոչ շահապետք , ոչ ճիւղաղք առնակերպք և իգակերպք
գիշերականք յանարժան խառնա : Կանայք Հոլանտացւոց ոչ
եւս ծնանին ճիւղաղս վասն ի թոնիրսն նստելոյ նոցա : Նա-
ւալարք ոչ եւս երթան գնել հողմս յաջողակս ի կախարդաց
Լապոնաց : Եկեղեցիք մեր ոչ եւս հնչեն յաղօթից մատուցե-
լոց ի խափանել զագդեցութիւնս գիտաւորաց որ վնասակարն
կարծէին : Պահել պահին ի մաշտոցս մեր հնագոյն պատճէնք
աղօթից ի խնդրել յԱստուծոյ պարզութիւն օդոյ կամ զանձ-
րեւ , թէպէտ այն աղօթք են արդարեւ գեղեցիկ և լի հաւա-
սով : Գեղարարն ոչ եւս կարգաց աղօթս ի վերայ անկանին
իւրոյ , ուր ծեծէ զնիւթս դեղոյն յուսացեալ առնել զնա հա-
ղորդ աստուածեղեն իմն զօրութեան : Ո՛րչափ սակաւք են
այժմ՝ որ քան առ բժիշկան երթալ՝ ընտրիցեն մանաւանդ կա-
պել ընդ անձն յուռութս ինչ և բժժանս , կամ ոսկերս իմն մե-
ռելոց և անասնոց և ակն ունել ի նոցանէ բժշկութեան : Այս
ամենայն փարատեցան հանդերձ դիւրահաւանութեամբն որոյ
էին ծնունդք . տեւեցին սակայն դարս հնգետասան յԵւրոպա
միայն : « Այս պատմութիւնք , » յաւելու Տրեբէր , « տան զա-
մօթի հարկանել արանց լուսաւորելոց մերոյ ժամանակիս .
են սակայն նոցա ի խրատ և ի կրթութիւն : Ուսուցանեն մեզ
եթէ այլանդակութիւնք ի կարծիս մարդկան առ ժամանակ
մի են , և իբրև արդարեւ մանկութեան ցնորք տան տեղի ի
հասանել մարդկան յայրութեան տիս : Մարդ որ տակաւին
սողայն է՝ ընդ ցնորիւք զամայութիւն և զխաւար . և ի ժա-
մանելն յարբուես , իբրև հասանէ ի վերայ եթէ ծնունդ են
այնք մտաց խակութեան , ոչ այնչափ իւրով գիտութեամբն
և փորձիւ ուսանի զայս , որչափ յանգգայս իմն և տակաւ
իւրաց թօթափելով ի հարկէ բնութեան իրաց զողջոյու-
թեանն , որպէս եղեւն յԵւրոպա : Սակայն , ոյս լիութիւն

տիոց վաղագոյն եւս հառանդէ, եթէ գտցին թեւադիւրք որ առնիցեն խելամուտ ճշմարտութեան պատկանեցանելով և ծաղր իմն առնելով զսնոտի երկիրդիւն: Այսպէս անկան փշրեցան հաւատք սնոտեաց յԵւրոպա, իբրև զպատկերն Նաբուգոդոնոսորայ յերկաթոյ և ի խեցւոյ, ի վիմէ անտի Գիտութեան առանց ձեռին: Այնչափ ցնորք խօլականք եղեն իսկ և իսկ անհետ, յորժամ երգ հաւուն Ասկիզպեայ ետ զաւետիս ծագելոյ մտաւոր այգուն Եւրոպայ:»

Ա. Մ. Գ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՏԱԿՈՏՈՐԻ Ի ՆԱԽՆԵԱՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԳՉԻՆ

ԵՐԿՐՈՐԳ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱԿԱՐԱՅԵՅԻՈՑ

Որ ինչ միանգամ ի ձեռն Յատոնեայ Կիւրենացւոյ ի հինգ գլուխս դարութեան ցուցեալ է, վասն Յուդայ Մակաբեանց և եղբարց նորին, և տաճարին սրբութեան և սեղանոյն նաւակատեաց, վասն ճակատամարտին ընդ Երեւեալն (Նալիփան) Անտիոքայ և Քաջահայր (Նւպատոր) որդւոյ նորա, կամ վասն որ ինչ յերկնից յայտնութիւնք եղեն, վասն քաջութեան պնդութեան օրինացն, վասն սակաւութեան զբազումս որ զաշխարհս յաչս դնէին, զխուժադուժ աղգս, հալածելոյ, կամ զհոյակապ ընդ ամենայն տիեզերս զքեզ տաճարն վերստին շինելոյ, կամ զմեծ քաղաքն (գերուսաղէմ) ամենայնիւ յամենայնի յազատութիւն հանելոյ, և վասն ամենայն քաղցրութեամբ հեզութեամբ խաղաղութեամբ Տեառն Աստուծոյ ընդ մեզ հաճ լինելոյ, զայս ամենայն ջանադուրք ի մի գլուխ հրովարտակիս կարճ ի կարճոյ ցուցանել: Զի հայեցեալ մեր ի խուռն համարոյ բանիցն, և ի ծանրութիւնն որ թուիցի ուրոց կամիցին մխել ի բանս մատենիցն և ի նոյն թաւալել վասն

Թանճրութեան հիւթոյն խորութեան, հողացաք առնել ըն-
թերցանելեացն զբօսանա (դիւրութիւն), յիշատակ առանց աշ-
խատութեան: Եւ մեզ որ զաշխատութիւնս զայս յանձն ա-
ռաք վասն համառօտ բանիս՝ մի դիւրին ինչ ջան համարիցիք
կամ սակաւ քրտանց և տքնութեան արժանի: Որպէս ոք զի
պատրաստիցի առնել ուրախութիւն կոչնոց ընկերաց, մեծա-
հաց գործիցէ՝ զընկերացն ուրախութիւն, և ոչ զիւր դիւ-
րութիւն խորհիցի, սոյնպէս և մեք վասն բազմացն հաճու-
թեան ջան յանձն առաք: Զճշդեւն և զճշմարտեւն՝ զայն առաջ-
նոյն թողաք. զեղջեւն և զբազկեւն և զբանն կարճառօտ ի
համառօտ կացուցանել, զայն մեք ոչ դանդաղեցաք: Որպէս
յորժամ վասն հասարակաց շինութեան ապարանից բազումք
զգործն բաժանիցեն, սկիզբն և կատարած շինուածոյն ի բուն
ճարտարապետ անդր հայի. այլ ծեփեւն և գունեւն և արծ-
նեւն և նկարեւն, այն ի զարդարիչ անդր հայի: Սոյնպէս և
մերս. հարցանեւն և փորձեւն և քննեւն և զհետ վարել ճըշ-
մարտութեան բանիցն, և զխորին խորհուրդս խորագիտու-
թեամբ ի վեր բերել, որ առջնորդն եղեւ այնց դպրութեանց՝
ի նմանէ ինդերելի է. այլ համառօտ կարճառօտ զբանն հա-
տանել, որպէս այժմիկ պատմելոյ յանձն առեալս եմ, յինէն
պահանջելի է: Արդ, այսչափ ինչ զօդեալ իբրեւ առաջին
բան, սկիզբն արասցուք պատմել զոր խոստացաքն. քանզի
արդարեւ անագորոյն (անհանճար) մտաց է զճառս (դյառաջա-
բան) մատենին յառաջագոյն երկայնել, և զմատենն գլխո-
վին համառօտ կարճառօտ պատմել:

ՄՈՒՏՆ ՀԵՂԻՈՂՈՐԹՅ Ի ՏԱՃԱՐՆ ԱՌՆՈՒՂ ԶԳԱՆՁՍՆ

Իբրեւ եկն եհաս (Հեղիողորոս) յԵրուսաղէմ, սիրով քա-
հանայապետն և քաղաքն ամենայն ընկալան զնա: Սկսաւ նա
հարցանել թէ՛ արդարեւ այնչափ դանձք իցե՞ն (ի տաճարին)
որպէս ասացինն: Եկաց յառաջ քահանայապետն և ասէ. «Են
են արդարեւ աւանդք այրեաց և որբոց ի պահ եղեալ, այլ ոչ
եթէ այնչափ որչափ ամբաստանող նամակադիրն խօսեցաւ:
Ընդ ամենայն թէ՛ քաջ՝ իցեն քանքարք արծաթոյ չորեքհա-
րիւր, և քանքարք ոսկւոյ՝ երկերիւր. այլ զրկել զհաւատաց-

եալս չիք հնար՝ վասն մեծապատիւ չքեղ ընդ ամենայն աշխարհ ամուր անխաբ տաճարին : » Նա իբրեւ լուաւ զբանս քահանայապետին , զարքունի գհրամանն ի մէջ առնոյր . « Ի սպասս և ի պէտս արքունի երթալ հրաման է , ասէ , գանձիդ այդմիկ : » Եւ անդ լինէր ոչ սակաւ քան և վտանգ խռովութեան ի քաղաքին : Քահանայքն թաւալեալ անկանէին առաջի սեղանոյն նովին սրբութեան պատմութեան , աղաչէին զայն որ վասն աւանդապահ զգուշութեան զօրէնս հաստատեաց , զի վայս ողջ անարատ յիւրաքանչիւր աւանդատուս հասուցանել մարթասցեն : Անդ էր տեսանել զտեսիլ քահանայապետին և զհալել ի միտս իւր . զի տեսիլն և գոյն երեսացն ցուցանէր զսրտին թախծութիւն , զի իջեալ մածեալ պատեալ պաշարէր զնա ահ և երկիւղ և սոսկումն մարմնոյ : Դարձեալ յիւրաքանչիւր ապարանիցն դասադաս մտանէին ի համաշխարհի խնդրուածս , զի մի յարհամարանս պատիւ մեծի տաճարին գնացէ , և կանայք քրճազգածք ընդ հրապարակս աշխարհին . արգելականք կուսանաց ի կուսաստանաց անտի ի դրունս և ի սլարխսս ընթանային , և կէսք ընդ պատուհանս արտաքս կարկառէին , և ամենեքեան առհասարակ աղօթից բարբառով զձեռս համբարձեալ յերկինս մտտունս տատանէին : Եւ անդ էր ողորմ տեսիլ տեսանել , զի առհասարակ անկեալ մարդկանն զաղօթս թաւալելով յերկինս մատուցանէին , առ ամենակալն կարդային զաւանդս հաւատացելոցն ի հաւատացեալսն ողջ անարատ հասուցանել :

Այլ Հեղիոդորոս զյայտնութեան վճիռն գտանէր : Մինչդեռ նա սպասաւորաւն հանդերձ ընդ գանձի տունն չըջէր , որ ի վերայ ոգւոց և ամենայն իշխանութեանց զօրութիւն ի ձեռս իւր ունի՝ երեւոյթ մի նշանի մեծ արար . զի ամենեքեան որ իշխեցին մտանել ընդ նմա՝ լուծան լքան ընդարմացան , ի պարտութիւնս վատթարութեան մատնեցան յԱստուծոյ զօրութենէ անտի : Զի երեւեցաւ նոցա յանկարծակի երիվար մի մեծաշուք հեծելով հանդերձ , երեւելի զարդու ի գէն ոսկի վառելով , և այլ երկու արք երիտասարդք հզօրեղք ի զարդ գեղեցիկ զարդարեալք առաջի հեծելոյն , որք մատեան վաղվաղակի յաջմէ և յահեկէ , և ի մեծամեծ հարուածս

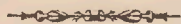
հարկանէին զՀեղիողորոս , մինչեւ անկեալ յանդգայ Թմբրեալ մերձ ի մահ բառնային զնա . որ այնչափ չքով և պատուով և սաստիւ և սպասաւորօք մտեալ ճեմէր ի տան գանձին , արդ բարձեալ բերէին յանդգայ , դչափ առեալ զի յայտնապէս ի զօրութենէն Աստուծոյ ի վերայ հասեցոյ՝ անմուռնչ անբարբառ , պակասեալ յամենայն յուսոյ փրկութեան , ընկեցեալ յերկիր կիսամահ դնէր : Յայնժամ փութապէս ոմանք յեկեղոց անտի բարեկիրք , աւագ ընկերք զօրաւարին , յոռս հասանէին Ուեայ՝ խնդրել ի բարձրեցոյն գոնէ զուռնչն շնորհել նմա : Խորհուրդ կալաւ քահանայապետն , գուցէ կարծիս ինչ տացէ Թագաւորին իբրեւ դաւով ինչ ի նմանէ կամ ի Հրէից անտի զայրն մնասեալ . ի խնդրուածս լինէր , պատարագս մատուցանէր վասն առնն փրկութեան : Այն ինչ քառութիւնքն ի ձեռս քահանայապետին մատչէին , վաղվաղակի նոյն երիտասարդք զային իջանէին առաջի Հեղիողորայ նովին հանդերձիւ զարդարեալ , և ասէին . « Բագում շնորհս դու Ուեայ քահանայապետի կալլիր . վասն նորա քեզ Տէր ի ձեռն նորա զոգիսդ շնորհեաց . այլ դու այդչափ տանջանօք պատուհասեալ՝ պատմեսջիր զայդչափ մեծութիւն զօրութեանցն Աստուծոյ առ ամենեւեան : » Եւ զայս իբրեւ տացին , անդէն վերացան :

Հեղիողորոս իբրեւ անձին զգաց , յոտն կացեալ վաղվաղակի , ողջակէզս պատարագաց մատուցանէր Տեառն որ շնորհաց նմա զոգիսն , և անդէն ի նոյն չափ յառաջինն զօրացոյց : Եւ զքահանայապետն զմնիա մեծապատիւ մեծապարգեւ մեծարէր , և ինքն չու արար խաղաց դնաց անդրէն առ Թագաւորն , և ընդ ամենայն տեղիս ընդր վկայութեամբ զսքանչելիսն Աստուծոյ զոր ինքն իսկ իւրովք աչօք տեսեալ էր : Թագաւորն իբրեւ սկսաւ հարցանել զՀեղիողորոս՝ Թէ « Ո՞րպէս , զի՞արդ , յոր գործ երթեալն էիր՝ զի՞նչ վճարեցեր , » նա սկսաւ տալ զրոյցս քանքատելով և ասէ . « Ո՛հ , յՆրուսաղէմ երթեալ երթիցէ՝ որ ոք ձեր Թշնամի և իրաց մեծաց ձերոց մնասակար իցէ , զնա հրամայեսջիք յղէլ , և դտլիք զնա անտի այսր գանալից չարագան , Թէ ապրել միայն կարասցէ . զի այնպէս ճշմարիտ մեծ զօրութիւն նստի անդ , և որ միանգամ Թշնամութեամբ կամ Թէ արհամարհանօք յայն տեղի հասա-

նէ, մեծամեծ հարուածովք հարկանի, թէ արձակեացի եւեթ:» Վասն Հեղիոդորայ և գանձի տանն պաշարելոյ այս-
չափ բանք եղեն:

* * *

Նշիազարոս, այր մեծ ընդ առաջինսն ի գնդի անդ, լցեալ աւուրբք, ծերացեալ հասակաւ, գեղեցիկ երեսօք, ածեալ գայլ ի բերան ստիպէին ուտել խողենի: Նորա ի մոի եղեալ՝ յամուռեալ պնդեալ սրտիւ՝ յանձն առ ընդունել զմահ քաջ անուամբ քան զկեանս խղճիւ և ընկերաց ստգտանելով: Ընտրեաց ինքնակամ հասանել ի տանջանս. ձեռներէջ լինէր թքանել անարգել զպաշտօնս նոցա, որպէս օրէն է համբերողաց բացէ ի բաց անարգել ինչ զոր ոչ է օրէն յանձինս մատուցանել: Յանձն առ ասեն (ցնա) զհրաման թագաւորիդ, և քեզ ա՛յլ միս մատուցուք, զի լուծցես զկարծիսն և ի մահուանէդ ապրեսցիս: Ո՛չ արժան ոչ պատշաճ, ասէ (Նշիազարոս), մերոյ չափոյ հասակի՝ կեղծաւորութիւն. իցեն բազումք ի մանկուոյ այտի որ ընդ ակամբ հայիցին, կարծիս ի մոի գնիցեն և ասիցեն՝ եթէ Նշիազարոս, իննսնամեան, հասեալ ի դուռն վախճանի, յայլազգութիւն դարձաւ. և զայս խիղճ մտաց և կեղտ անուն ծերութեանս յաշխարհի թողից: (Դպր. Բ. Մակար.)

Մ Ե Ս Ի Ա

Լուռ լեր, ո՛ր քնար. եւ դուք, աղէ, լուռ լերուք,
Ո՛վ մարգարէք, հանդերձելոց ծայնատուք.
Հանդէպ նորա որ գալոցն է՝ արդ կանխեն
Ի լռութեան կալ տիեզերք համօրէն:
Կափուցարուք, օն, ո՛ր շըրթունք հոգեկիրք.
Արդ զաղարեալ հանգիջիք դուք, սուրբ տաւիդք,
Մինչեւ հասցէ օրն այն յորում լու լիցի,
Անդ ի բարձունս, ի մէջ ամպոց, նորանշան
Բարբառ զոր ոչ լուաւ երբեք ազգ մարդկան.
«Խաղաղութի՛ն դ՛երկիր եւ փա՛ղք ի յերկնի»:

ԼԱՄԱՐԹԻՆ

Յ. Գ.

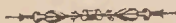
Գ Ա Յ Լ Ե Ի Շ ՈՒ Ն

Գայլ մի էր ոսկեր լուկ եւ մորթ .
 Այնպէս խնամով հըսկէր շանին :
 Գայլս այս վըտիտ գըտանէ այլ շուն
 մի հըզօր եւ գեղեցիկ ,
 Թաւ եւ մըսեղ , որ մոլորեալ էր ըստ
 դիպաց :
 Մարտ ընդ նըմա տալ եւ առնել ըզ-
 նա իւր որս
 Յանկալ ցանկայր սեպուհըն գայլ .
 Այլ վտանգ մեծ կայր առաջի ,
 Զի էր վիրազըն կաշըմբուռն , յաղ-
 թամարմին ,
 Ի պաշտպանել զանծըն ձեռնհաս :
 Ուստի եւ գայլըն մատուցեալ մեղ-
 մեխանօք ,
 Եւ բանս արկեալ ցուցանէ զանծըն
 խընդակից
 Ընդ գիրուծիւնն ափիբերան լիմն եւ
 ապշեալ ,
 « Ի քեզ է , ո՛վ քաջդ , ապաստան
 Լինել քան զիս գէր » , ասէ շունն .
 « Թողուլ զանտառըս պարտ է քեզ ,
 Ուր ընկերօրքդ կեաս թըշուառ ,
 Գըծուծ , խարուեալ , երիթացեալ ,
 Զարալըուկ եւ սովամահ .
 Զիք ձեր ռոճիկ եւ ոչ հասոյթ ինչ
 բընաւին .
 Ի սայր սըրոյ հայթայթել կայ ձեզ
 զամենայն »
 Եկ դու զիմ կնի , եւ ունիցիս դու
 բախտ բարօրք : »
 « Աղէ՛ , զի՛նչ պարտ իցէ առնել ինձ , »
 ասէ գայլն :
 « Ոչինչ , » ասէ շունն , « այլ պնդել ըզ
 հետ արանց

Որ ցուպ ի ձեռն շըրջին ի մոր ,
 Եւ մերթ ընդ անձն անկանել տեառն
 եւ տալ քըծինս :
 Այսպէս տացեն քեզ ի ռոճիկ
 Պէսպէս խորտկաց ըզհամադամս .
 Զհաւու երրուծ , զաղաւոյ թեւ .
 Իսկ ըզգըզուանս թողում ասել : »
 Գայլն համարի զանծըն հասեալ յե-
 բանութիւն ,
 Մինչեւ յարտօսըր լուծանել առ խըն-
 դութեանս :
 Զճանապարհայն տեսանէ նա
 Ըզպարանոց շանըն ցետեալ ,
 Եւ ասէ . « Զի՞նչ այդ , բարեկամ : »
 — « Բեզ զի՞ փոյթ է : » — « Աղէ՛ , ա-
 սա : » — « Զի՞ հարցանես : »
 — « Եւ ընդէ՞ր ոչ : » — « Թերեւս ա-
 նուրն որով կապիմ »
 Է պատճառ այնր զոր տեսանես : »
 « Կապի՛ն , » ասէ գայլն , « ապս չես
 կարող երթալ յուպէտ յուկամ ըստ
 բում հեշտի : »
 — « Այո , ոչ միշտ . այլ զի՛նչ վընաս
 անտի , աղէ՛ : »
 — « Եւ կարի իսկ քաջ , » ասէ գայլըն ,
 « բարեկամ ,
 Համադամաց քոց չեն ինձ պէտք .
 Ես զանձս անգամ չառնոյի յանծըն
 յայս պայման : »
 Զայս ասացեալ սեպուհըն գայլ
 Փախեաւ անտի սրտիբերան , եւ
 փախչի ցարդ :

ԼԱՅՈՒԹԵՆ

Ա. Մ. Գ.

ԱՌԱՆՁԻՆՆ ԲԱՆՔ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵՋՈՒԻ

Ա

ՅԱՐԵԻՔ ԱՆԿԱՆԵԼ . Դեռիլ: *Պատոն վաճառակուր եւս եղեւ . . . և ողորմելի և եղկելի յարեւէն եւս անկանէր:

ՋԱՐԵԻ ՀԱՏԱՆԵԼ . տե՛ս զՅԱՐԵԻՔ ԱՐԿԱՆԵԼ: *Եթէ ոչ վասն դայեկատոհմ միասնունդ սիրոյն էր, զքաղցր արեւդ յաչացդ հատանէի:

ԱՐԵԻ ՏԱԼ . աբե՛ս Զաբէլ: *Զի ընդ երկիր նոյն օդ խառն է, յորժամ անձրեւ լեալ իցէ և արեւ տայցէ . . . յայտ յանդիման երեւի:

ՅԱՐԵԻՈՒ . լաւա՛ւ. երեկոյ չեղած: Ասէ Հռաքուէլ (ցորդիս իւր). Զի՞ է գի յարեւու եկիք այսօր:

ԱՐԹՈՒՆ ԿԱԼ, ԼԻՆԵԼ . աբե՛սն կե՛սալ. հա՛կէլ. Կոնիլ: *Ո՞չ կարացէք մի ժամ արթուն կալ ընդ իս: — *Արթուն կացէք այսուհետեւ: — *Եթէ՛ արթուն իցեմք և եթէ՛ ննջիցեմք, նովաւ հանդերձ կեցցուք:

ԲՈՒՆ ԸՆԴ ԱՐԹՈՒՆՍ ԼԻՆԵԼ . կե՛ս Կոնիլ աբե՛սն լաւ: *Իբրեւ քուն ընդ արթունս եղեւ:

ԱՐԹԱՆ Է . ապա՛հ է. կը լայլէ: *Որ երգնու յոսկին կամ ի պատարագն՝ արժան է: — *Ոչ է արժան գործել ի չաբաթու: — *Տայ ի կողմանց ուստի արժան իցէ:

Կամ՝ կ'աբէլ: *Տացէ ինձ զայրն կրկին . . . արժաթոյ՝ որչափ արժան իցէ: — *Գնեցից արժաթոյ որքան արժան իցէ:

ԸՍՏ ԱՐԹԱՆԻ . աբե՛սնապէս. ինչպէ՛ս որ կը լայլէ: *Զկոչեցեալ բարեկամն ընկալցի ըստ արժանի: — *Ոչ ըստ արժանի խորհէին վասն նորա:

ԱՐԹԱՆԵԼ ԱՐԹԱՆՍ . Բիւ՛ն՝ աբե՛սն Կոնիլ Կոնիլ լայ. կե՛ս Կոնիլ: *Յնջեա՛ զգիրն, մանաւանդ զարժանսն զոր արժանեաց յոգիսդ ստատանայ:

ՅԱՐԹԱՆԻ . իբա՛ս: *Որ այնչափ բարերարութեամբ չեղեւ պիտանի՝ յարժանի զանհնարին վրէժս տայցէ: — *Բարեւոք և յարժանի ցասեաւ ընդ նմա մարգարէն:

ԱՐԺԱՆԻ ԱՌՆԵԼ . արժանի ընել՝ սեղել : *Որոց սպառնայր
ո՛չ պատրանաց և ոչ թաղելոյ արժանի առնել :

ԱՐԺԱՆԻ ԼԻՆԵԼ . արժանի ըլլալ՝ սեղանել : արժանաւ : *Վասն
անուանն արժանի եղեն անարգելոյ : — *Արժանի լինել ձեզ
արքայութեանն Աստուծոյ : — *Զի արժանի լինիջիք զերծա-
նել յայնմ ամենայնէ որ լինելոց է :

ԱՐԻԻՆ ԹԱՓԵԼ . արիւն առնել : *Գործ բժշկի այս է , խա-
րել , կտրել և արիւն թափել :

ԸՆԴ ԱՐԻԻՆ ԳԱԼ . արիւն խափել . Դռնել : *ժամանակ է
այս նահատակելոյ . . . ընդ արիւն գալոյ :

ՅԱՐԵԱՆ ԱՌՆԵԼ . արեանսել : *Զփուշն ուստի և ունիցի
որ , յարեան առնեն զձեռս ունեւեացն :

ԱՐԿԱՆԵԼ ԶՈՄԱՄԲ . ձբան Կալ . հաքշնել : *Արկցես զհան-
դերձ քո զքեւ : — *Առեր զհանդերձն գեղեցիկ , և արկեր զնո-
քօք : — *Արկցեն որպէս կրկնոց զամօթ իւրեանց զիւրեամբք :
կամ՝ (Դէկան) ձբան յէլ . Դան Կալ . Վերադրել : *Տկարու-
թիւն արկանէ զԱստուծով : — Որ ինչ սատանայի ճահ է , զայն
զԱստուծով կամին արկանել :

ԱՐՇԱԽԱՆՍ ԴՆԵԼ . ձաշել . արշաւել : *Ապրեալ ի ծփա-
նաց՝ արշաւանս դնեն յիւրաքանչիւր գաւառս :

ԱՐՏԱՍՈՒՍ ԻԶՈՒՅԱՆԵԼ , ԱՐԿԱՆԵԼ . արցունք խափել . *Ի-
ջուսցեն աչք ձեր արտասուս : — *Իջուցէք ընդ աչս ձեր ար-
տասուս : — *Զգիւհարն յորժամ տեսանեմք , արտասուս
արկանեմք :

ԱՐՏԱՔՈՅ ՄՏԱՅ ԼԻՆԵԼ . Խփելի Դուրս ելլել . Խեղել Կոտան-
ցնել : *Մարգարէ սուտ արտաքոյ մտաց իւրոց եղել :

ԱՐՏԱՔՈՒՍՏ ԱՐՏԱՔՍ . Դուրս է Դուրս . շար հեռան : *Առին
արտաքուստ արտաքս ցորօքն , և տարան սպանին զնոսս :

ԱՐՕՐԱԴԻՐ ԱՌՆԵԼ . հերկել (Երօ Կոմ Զմանութեամբ) . ձաշել :
*Տեսի զայնոսիկ որք զանպատեհսն արօրադիր առնեն :

ԱՐՕՐԱԴԻՐ ԼԻՆԵԼ . հերկուել . Դաւանել : *Ամենայն լեռանն
արօրադիր ակօսարեկ լիցի . — *Սիովն իբրեւ զագարակ արօր-
ադիր լիցի :

ԱԻԱՆԴԵԼ ԶՃՈԳԻ . հոգի Կալ : *Հայր , ի ձեռս քո աւան-
դեմ զհոգի իմ :

ՅԱԻԱՏ ԳՈՐԾԵԼ . Հաւարարժանութեան ընել : *Ոչ առնէին
համար արանցն յորոց ձեռն տային զարծաթն . . . զի յա-
ւատ գործէին (արքն) : — *Ոչ առնէին համար արծաթոյն
տուեղոյ նոցա . քանզի յաւատ գործէին :

ԱԻԱՐ ԱԾԵԼ , ԱՌՆՈՒԼ , ՀԱՐԿԱՆԵԼ .

ՅԱԻԱՐ ԱԾԵԼ .

ՅԱԻԱՐԻ ԱԾԵԼ , ԱՌՆՈՒԼ , ՏԱՆԵԼ .

{ Եւել . աւարի աւար .
գերեւեցեցեւ *Ածին
աւար (զոր ինչ
գտին) : — *Աւար առին զամենայն քաղաքս նոցա : — *Ո՞վ իցէ
որ ոչ հար աւար զկապուտ նորա : — *Չաւար նորա և զանա-
սուն նորա ածցես յաւարի : — Չամենայն ստացուածս նոցա
առին յաւարի : — *Բազում դանձս յաւարի տանէին :

ՅԱԻԱՐ ԵՐԹԱԼ . աւար ըլլալ (էբել գերեւ) : *Բազումք ի նո-
ցանէ յաւար երթեալ էին ի քաղաքս Բոսորայ :

ԱԻԵԼ ԱԾԵԼ . աւել : *Ո՞վ իցէ կին , որոյ իցեն դրամք
տասն , և եթէ կորուսանիցէ դրամ մի , ո՞չ լուցանէ ձրագ և
ածիցէ աւել ի տան , և խնդրիցէ սոտեյ , մինչև գտանիցէ :

ԱԻԵՏԱՐԱՆԱՇԱՀ ԼԻՆԵԼ . աւարաւ Բաբելոն ինչ շահ ինչ-
որեւէ : *Որք աստուածաբանութեամբ և սուրբաբանութեամբ լինէին :

ՅԱԻԵՐ ԴԱՌՁՈՒՅԱՆԵԼ . աւել . Բաբել . աւարի ընել :
*Չքաղաքս քո յաւեր դարձուցից , և եղիցիս յաւերակ :

ՅԱԻԵՐ ԴԱՌՆԱԼ , ԼԻՆԵԼ . աւել . Բաբել : *Եթէ
եղիցին տունք բազումք , սակայն յաւեր դարձցին : — *Չի-
արդ եղեն յաւեր յանկարծակի : — *Եղեն յաւեր և յանա-
պատ որպէս և սյսոր :

ԱՓ ՅԱՓՈՅ . հարբանցի . առանց պարտաւորութեան . համարս :

*Ափ յափոյ վաղվաղակի առանց խորհրդոյ ասացեալ :

ԱՓԻԲԵՐԱՆ ԱՌՆԵԼ . Բաբել . Բաբել . Բաբել : *Ափիբե-
րան առնէր զնոսա գործոցն ճշմարտութիւն : — *Ափիբերան
արա զնոսա հրամանօքն Բրիստոսի :

ԱՓԻԲԵՐԱՆ ԼԻՆԵԼ . Բաբել . Բաբել : *Չի՞նչ տաց
առ այդ սլատասխանի , բայց եթէ ափիբերան լինիցիս : —
Խօսեւ իմում՝ առաւել ափիբերան լինիցին : Յ. Գ.

(ԿԱՏԱՐԱՐ «Ա» ՆՇԱՆԱԳՐԻ)

ԽՆԱՄԱԿԱԼՔ ՀԱՆԴԻՍԻՍ

Յ. ԳՈՒՐԳԷՆ Ա. Մ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆ

